

בס"ד. שיחת אחרון של פסח, ה'תשי"ג.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה.

א. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפרי שהבעל שם טוב הי' אוכל שלש סעודות באחרון של פסח, והסעודה השלישית היתה נקראת "משיח'ס סעודה".

וטעם הדבר — כיון שבאחרון של פסח מאיר גילוי הארת המשיח, כמודגש בכך שהפטרת היום היא בענינו של משיח.
וזהו הטעם שגם במאמרי החסידות דאחרון של פסח מדובר אודות משיח.

ב. ובביאור השייכות דאחרון של פסח למשיח — יש לומר:

אודות חודש ניסן וחג הפסח בכלל — איתא בגמרא² "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל". ואף שר' אלעזר ס"ל ש"בתשרי עתידין להגאל", הרי במדרש³ הכריע וסתם ש"בניסן עתידין להגאל"⁴.

ובזה גופא יש מעלה מיוחדת באחרון של פסח — להיותו יו"ט שני של גלויות:

ובהקדמה — שעל פי המבואר בלקו"ת ד"ה להבין ענין יו"ט שני של גלויות⁵ משמע שאין מעלה ביו"ט שני, כמובא שם⁶ מאמר המדרש⁷ "אמרה כנס"י בארץ ישראל הייתי שומר יום אחד, עכשיו שני ימים, סבורה הייתי לקבל שכר על שניהן, ואיני מקבלת אלא על יום אחד".

אמנם, ענין זה הוא רק בנוגע לקבלת שכר, אבל בנוגע לענין היו"ט עצמו, בודאי יש מעלה בכך שניתוסף יום שני של יו"ט. ובפרט בזמן הזה, שאנו בקיאין בחשבון קביעות החדשים, ומה שעושין יו"ט שני

(4) ראה סה"מ ה'ש"ת ע' 19. ועוד.

(5) דרושי שמע"צ צא, ג ואילך.

(6) צב, סע"ג.

(7) שהש"ר פ"א, ו (ה).

(1) שיחת יום אחרון של פסח תש"ב ס"ג
(סה"ש תש"ב ס"ע 109) — נעתק ב"היום
יום" — אחרון של פסח.

(2) ר"ה יא, רע"א.

(3) שמו"ר פט"ו, יא.

בחו"ל אינו מפני ספיקא דיומא, אלא משום תקנת חכמים שיזהרו במנהג אבותיהם שבידיהם⁸, הרי זה יו"ט גמור בתורת ודאי⁹.

ולא עוד אלא שיש מעלה יתירה ביו"ט שני לגבי יו"ט ראשון — שעושים "יום טוב" מיום כזה שמצד עצמו אינו יו"ט.

ולהעיר מסיפורי החסידים¹⁰ שרבינו הזקן אמר שיש ברצונו להנהיג בחו"ל נשיאת כפים לא רק ביו"ט, ובארץ ישראל — יו"ט שני.

ובענין זה יש מעלה באחרון של פסח לגבי יום שני של פסח (שגם הוא יו"ט שני של גליות) — כי, ביום שני של פסח עושים "יום טוב" מ"חול המועד", ואין זה חידוש כ"כ ("עס איז קיין קונגן ניט"), משא"כ באחרון של פסח עושים "יום טוב" מ"יום חול".

והנה, כללות הענין דיו"ט שני של גליות הוא בזמן הגלות ומקום הגלות דוקא (שהרי בארץ ישראל ישנם כו"כ מקומות שבהם אין עושים יו"ט שני). ומובן, שקביעת יו"ט נוסף בזמן ומקום הגלות, שייכת להגאולה מגלות זה, שזוהי הגאולה העתידה לבוא ע"י משיח.

וכיון שעיקר החידוש דיו"ט שני בחג הפסח הוא באחרון של פסח דוקא, לכן, שייך אחרון של פסח דוקא למשיח.

ג. ומזה מובן גודל השמחה שצריכה להיות באחרון של פסח — באופן נעלה יותר מהשמחה דכללות חג הפסח:

ובהקדמה — שחג הפסח הוא "ראש השנה לרגלים"¹¹. וע"פ המבואר¹² בענין "ראש השנה" ו"ראש חודש", שהטעם שנקרא "ראש" דוקא, ולא תחילה, הוא, להיותו בדוגמת ה"ראש" שבגוף האדם שכולל את החיות דכל הגוף — כן הוא גם בנוגע לחג הפסח שנקרא "ראש השנה לרגלים", שכולל את כל הרגלים. ומזה מובן שבחג הפסח צריכה להיות שמחה גדולה — כללות השמחה דכל הימים טובים, "מועדים לשמחה".

ובחג הפסח עצמו ניתוסף שמחה בסיומו של חג הפסח — באחרון של פסח בכלל, ובפרט בסעודה השלישית שהיא הסיום של אחרון של

הדברים (וראה גם לקו"ש ח"ח ע' 448. סה"ש תנש"א ח"א ע' 39 הערה 9. ועוד).

(11) ר"ה ד, א.

(12) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, א ואילך.

עט"ר שער ר"ה בתחלתו. ובכ"מ.

(8) רמב"ם הל' קידוה"ח פ"ה ה"ה. שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תר.

(9) ראה גם שיחת אחש"פ דאשתקד סי"ח

ואילך (תו"מ ח"ה ע' 150 ואילך). וש"נ.

(10) לא שמעתי סיפור זה מכ"ק מו"ח

אדמו"ר, ובמילא, אינני יודע עד כמה מדויקים

פסח עצמו — שהרי "סיום" הו"ע של שמחה, שלכן עושין שמחה לגמרה של תורה¹³.

וזהו גם הטעם לאכילת מצה מפני חיבוב המצוה — בסיומו של חג הפסח¹⁴.

והוספה מיוחדת בהשמחה בסעודה השלישית דאחרון של פסח מצד שייכותה למשיח (כנ"ל) — כמוכן ממאמר חז"ל¹⁵ "אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה, שנאמר¹⁶ אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה, אימתי בזמן שיאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה", היינו, שענין השמחה שייך להגאולה העתידה ע"י משיח.

וכפי שמצינו אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר, שבסעודה זו¹⁷ הי' במעמד ומצב של שמחה ("אויפגעלייגט") במיוחד, יותר מאשר בכל חג הפסח — מלבד בלילות הראשונים, בעת עריכת הסדרים, שגם בהם הי' בשמחה מיוחדת, כיון שאיתא בכתבי האריז"ל¹⁸ "שאינ זמן שמחה כ"כ שמחת השכינה כמו בליל פסח", אבל בנוגע לשאר ימי הפסח, היתה שמחה מיוחדת באחרון של פסח דוקא.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה שיאמרו לחיים וינגנו ניגון שמח].

* * *

ד. בנוגע לשירת הים, "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת גו"¹⁹ — מצינו במשנה²⁰ ובברייתא²¹ ג' דעות:

דעה הא' — "הן עונין אחריו ראשי פרקים, משה אמר אשירה לה' והן אומרים אשירה לה', משה אמר כי גאה גאה, והן אומרים אשירה לה'".

דעה הב' — "הן עונין אחריו כל מה שהוא אומר, משה אמר אשירה לה' והן אומרים אשירה לה', משה אמר כי גאה גאה, והן אומרים כי גאה גאה".

ודעה הג' — "הוא פותח והן עונין אחריו" (וקורין כולם יחד²²).

18) סידור האריז"ל (לר"ש מרשקוב) —

קודם מה נשתנה.

19) בשלח טו, א.

20) סוטה פ"ה מ"ד (כו, ב).

21) שם ל, ב.

22) פרש"י שם.

13) טור ורמ"א או"ח סתרס"ט.

14) ראה ס' ויגד משה ע' קצח. הובא

באוצר מנהגי חב"ד ניסן ע' רל.

15) ברכות לא, א.

16) תהלים קכו, ב.

17) אולי אמר: באחרון של פסח.

כלומר: לכולי עלמא אמרו בני ישראל שירה לאחרי שמשו פתח באמירת השירה — כפי שלמדים ממ"ש "לאמר", "שאינו דומה לשאר לאמר שבתורה שהשכינה מדבר הדיבור למשה לחזור הוא ולאמר לישראל, אבל כאן אין לומר כן"²², "ומה ת"ל לאמר, מלמד שהיו ישראל עונין שירה אחריו של משה" — כי, פתיחת השירה ע"י משה היתה נתינת כח לבני ישראל שיוכלו גם הם לומר השירה;

אלא שבזה גופא יש פלוגתא עד כמה היתה הנתינת כח ע"י הפתיחה דמשה: (א) שיהיו עונין אחריו ראשי פרקים בלבד — "לאמר אמילתא קמיייתא" (שעונין תמיד אשירה לה), (ב) שיהיו עונין אחריו כל מה שהוא אומר — "לאמר אכל מילתא ומילתא", (ג) שיהיו עונין אחריו וקורין כולם יחד — "ויאמרו (אמשה ובני ישראל קאי, ומשמע) דאמור כולהו בהדי הדדי, לאמר דפתח משה ברישא" (ויאמרו כולם אחר שנרשו לאמר, דהיינו אחר שפתח החכם)²³.

ה. אמנם, בירושלמי²⁴ מצינו דעה נוספת העולה על כולנה — שלא הי' צורך בהפתיחה דמשה, אלא כל ישראל אמרו השירה כמשה: "ביקשו לומר שירה ושרת עליהן רוח הקודש, ואפילו קטן שבישראל הי' אומר שירה כמשה, הה"ד²⁵ ויזכור ימי עולם משה עמו אי' המעלם מים את רועה צאנו, רועה הצאן אין כתיב כאן אלא רועה צאנו, מלמד שעשה כולם רועים".

כלומר: אע"פ שבדרך כלל הוצרכו בני ישראל לקבל ממשה, שהי' רועה ישראל, מ"מ, בעת שירת הים "עשה כולם רועים", שלא הוצרכו לנתינת כח כו', כיון ש"שרת עליהן רוח הקודש", ועד ש"אפילו קטן שבישראל הי' אומר שירה כמשה".

ו. וממשיך בירושלמי שם: "מה תלמוד לומר לאמר" — כי לפירוש הירושלמי אי אפשר לפרש ש"לאמר" קאי על הפתיחה דמשה, "שהרי כולהו אמרו שירה מעצמם כמשה"²⁶ — "לאמר לדורות".

וכיון ש"אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו"²⁷, בהכרח לומר שניתן הכח על זה — כי, כללות הענין דקריעת ים סוף, שבזה נכלל גם ענין השירה, מהוה נתינת כח על כל הדורות שלאח"ז.

(23) ראה גם לקו"ש חל"א ע' 69 ואילך. (25) ישע"י סג, יא.
 (26) קה"ע לירושלמי שם. (27) ע"ז ג, סע"א.
 (24) שם פ"ה ה"ד.

וזהו גם מ"ש בתוספתא²⁸ שכשם שצריך לזכור יציאת מצרים בכל יום, כך צריך לזכור ג"כ קריעת ים סוף בכל יום. ולכן אומרים בכל יום בנוסח ד"עזרת אבותינו": "ויום סוף להם בקעת"²⁹.

ז. והנה, בכל מקום שנאמר "לאמר", פירושו, שחוזרים ואומרים בדיוק באותו אופן שהי' בפעם הראשונה.

ומזה מובן גם בנוגע לפירוש הירושלמי "לאמר לדורות" — שבכל הדורות יכול להיות ענין השירה באותו אופן שהי' בקריעת ים סוף — ש"אפילו קטן שבישראל אומר שירה .. שעשה כולם רועים".

כלומר: למרות שיש חילוקי דרגות גדול וקטן — בגשמיות, ומזה מוכח שכן הוא גם ברוחניות — מ"מ, אפילו קטן שבישראל אינו צריך נתנת כח ממישהו אחר, וביכלתו לומר שירה מעצמו,

ולא זו בלבד שכל אחד יכול לומר שירה בעצמו ואינו צריך להיות מקבל ממישהו אחר, אלא יתירה מזה, ש"עשה כולם רועים" — שכא"א יכול להיות רועה ומשפיע על אחרים, שגם הם יהיו כמותו.

וכפי שאומר כ"ק מו"ח אדמו"ר בא' השיחות דאחרון של פסח³⁰:
 "א' יחיד איז א' רבים, ער איז בכח צו מאַכן א' רבים און באַלעבן א' רבים" (יחיד — הוא רבים, בכחו לעשות רבים ולהחיות רבים). והפירוש בזה — שיכול לפעול על הרבים שיהיו כמותו, היינו, שיהיו משפיעים (רועים).

* * *

ח. כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן, ואמר מאמר ד"ה והחרים הוי' את לשון ים מצרים וגו'.

* * *

ט. ישנו ענין נוסף שאף שאינו שייך לאחרון של פסח, הרי זה מענינא דיומא — שמחר (יום רביעי) הוא זמן ראיית החמה בתקופתה, היינו, שהחמה חוזרת להמקום שבו היתה בשעת תליית המאורות, והוא ביום תקופת ניסן אחת לעשרים ושמונה שנה, שאז חוזרת התקופה

28) ברכות רפ"ב. הובא בתו"א בשלח שו"ע אדה"ז או"ח סס"ו סי"ב.
 סב, ב. 30) תש"ט סל"ז (נרפסה בסה"מ תשי"ג ריש ע' 190).
 29) מנחת ביכורים לתוספתא שם. וראה

לתחילת אותו יום בשבוע כמו שהיתה בתחלת תלייתה ברקיע, ואז מברכים ברכת החמה: "עושה מעשה בראשית"³¹.

ואע"פ שאנו פוסקים שבתשרי נברא העולם, וא"כ, היו צריכים לברך ברכת החמה בתשרי, מ"מ, לתקופות קיי"ל כר' יהושע שבניסן נברא העולם³².

י. והנה, בענין ברכת החמה ישנה קושיא שאי אפשר לתרצה ע"פ נגלה דתורה, ומוכרחים להגיע להביאור ע"פ תורת החסידות דוקא (ועד"ז בעוד כמה ענינים)³³.

ובהקדמה³⁴ — שהקב"ה הטביע בכל הנבראים שבעולם שיהי' ניכר בהם שהם זקוקים לענין שלמעלה מהם, כח עליון, כיון שמצד עצמם אינם בשלימות.

וזהו מ"ש בפרקי דר"א³⁵ בביאור טעם בריאת העולם באופן ש"רוח צפונית אינה מסובכת"³⁶: "אמר (הקב"ה) שכל מי שיאמר שהוא אלקה, יבוא ויגמור את הפנה הזאת שהנחתי כו", ומזה מוכח גם בנוגע לשאר ג' הרוחות.

וענינו ברוחניות — כמארז"ל³⁷ "כל מה שנברא בששת ימי בראשית .. צריך תיקון", כמ"ש³⁸ "אשר ברא אלקים לעשות", לתקן³⁹, וכללות העבודה הוא בירור קו השמאל, וזהו"ע "רוח צפונית — קו השמאל, שעז"נ"⁴⁰ "מצפון תפתח הרעה" — אינה מסובכת", כיון שתיקון קו השמאל נעשה ע"י עבודה דוקא. ולכן, לעתיד לבוא, בגמר הביירוים, תהי' גם רוח צפונית מסובכת, שזהו"ע מ"ם סתומה ד"לסרבה המשרה"⁴¹.

וענין זה — העדר השלימות, והצורך לכח עליון — הוא בכל הענינים מלבד עצמות ומהות א"ס ב"ה שמציאותו מעצמותו, ואפילו בנוגע לתורה, שגם היא זקוקה לנש"י שישפיעו בה, כמאמר⁴² דוד הי' מחבר תורה שלמעלה בהקב"ה.

(39) ראה פרש"י לבר"ר שם.

(40) ירמ"י א, יד. וראה ב"ב שם.

(41) ישע"י ט, ו. וראה של"ה בית הגדול (לז, א"ב). הובא באוה"ת נ"ך עה"פ (ס"ע קפד ואילך).

(42) ראה ס' הבהיר סנ"ח (קצו). זח"ג רכב, ב. הובא בלקו"ת שמיני (יח, ב. יט, ד). שלח (מז, רע"ג. נא, סע"א). וראה סה"מ תש"ה ע' 121 ואילך. ועוד.

(31) ברכות נט, ריש ע"ב. רמב"ם הל' ברכות פ"י הי"ח. טושו"ע או"ח סרכ"ט ס"ב.

(32) ר"ה יב, א. — חסר הביאור (המו"ל).

(33) ראה גם תו"מ ח"ז ס"ע 112.

(34) בהבא לקמן — ראה גם לקו"ש חי"ט ע' 209.

(35) פ"ג.

(36) ב"ב כה, ב.

(37) בר" פ"א, ו.

(38) בראשית ב, ג.

וזהו גם מה שמצינו שיש בתושב"כ הענין דקרי וכתוב, אשר, הכתיב מצד עצמו אין לו פירוש, ומזה מוכח שגם הקרי שיש לו פירוש, וכללות התושב"כ, עיקרו כמו שנתבאר ונתפרש בתושב"כ פ.

ועד"ז בתושב"כ פ — שיש כו"כ ענינים שע"פ נגלה בלבד אין להם ביאור, ומוכרחים להגיע לפנימיות התורה, ומזה מוכח שגם כל הענינים המובנים ע"פ נגלה דתורה, עיקרם כמו שהם בפנימיות התורה.

ובין הענינים בנגלה דתורה שמוכיחים את הצורך בפנימיות התורה — ענינים הקשורים עם זמנים, וביניהם גם ברכת החמה.

יא. ברמב"ם⁴³ בריש הל' קידוש החודש: חדשי השנה הם חדשי הלבנה שנאמר⁴⁴ עולת חודש בחדשו ונאמר⁴⁵ החודש הזה לכם ראש חדשים .. והשנים שאנו מחשבין הם שני החמה שנאמר⁴⁶ שמור את חודש האביב.

הפירוש בזה: חודש הלבנה הוא של לערך כ"ט יום וחצי⁴⁷, זהו משך זמן סיבוב (החדשי) של הלבנה; שנת החמה היא של לערך שס"ה יום ורביעי⁴⁸, זהו זמן הסיבוב (השנתי) של החמה.

— והרמב"ם אומר בהלכה זו שני דינים⁴⁹:

(א) שאת חדשי השנה צריך לחשב לפי סיבוב הלבנה, היינו שחודש אינו חלק א' מ"ב משנת החמה [כמו שמחשבין רוב האומות, שמחלקין את השנה (של מהלך החמה) ל"ב חלקים — חדשים], אלא "חדשי הלבנה".

(ב) אעפ"כ, מכיון שהפסח צריך להיות בחודש האביב⁵⁰, ותקופות השנה נקבעות ע"י (מהלך) החמה (ששנת החמה ארוכה משנת הלבנה בלערך י"א יום⁵¹) — מחשבין את השנים לפי מהלך החמה. ולכן בכל שנים-שלש שנים מעברין בית-דין את השנה, "כדי שיהי' פסח בזמן האביב"⁵².

(43) מכאן עד סו"ס כב הוגה ע"י כ"ק

אדמו"ר שליט"א ונדפס בלקו"ש חט"ז ע' 94 ואילך (באידיש). ומהדורא בתרא (בלה"ק) עם הוספות — בלקו"ש חכ"ב ע' 229 ואילך.

(44) פינחס כח, יד.

(45) בא יב, ב.

(46) ראה טז, א.

(47) במהלכם האמצעי תשעה ועשרים יום

י"ב שעות .. תשצ"ג חלקים (רמב"ם שם פ"ו

ה"ג).

(48) ראה רמב"ם שם רפ"י. לקמן בפנים.

(49) ראה ב"פירוש" לרמב"ם הל' קדה"ח

בתחלתו. וראה ראב"ע בא שם. ובכ"מ.

(50) ר"ה כא, א. סנהדרין יג, ב. רמב"ם

שם רפ"ד.

(51) רמב"ם שם פ"א ה"ב.

(52) לשון הרמב"ם שם פ"ד ה"ב.

והרמב"ם ממשיך בפרקים שלאח"ז, שגם החשבון שאנו משתמשים בו היום [שסידר רבי הלל הנשיא⁵³] הוא באופן כזה, שבכל מחזור ("ט שנה) משתוים (לערך) שנות הלכנה עם שנות החמה, עד ש"לא ישאר ממנין ימי החמה בכל תשע עשרה שנה חוץ משעה אחת וארבע מאות ושמונים וחמשה חלקים"⁵⁴.

ומקשה ע"ז ה"פירוש"⁵⁵ ש"אחר שנים רבות" (כשיתקבץ מספר גדול של יתרונות של השעה ותפ"ה חלקים) תחול תקופת ניסן (לא בחודש האביב, אלא) בחודש אייר? ומתרץ: "יבוא מורה צדק ויודיענו". [ולהעיר: עד לשנה האחרונה של שית אלפי שנין דהוה עלמא עדיין תחול⁵⁶ התקופה בחודש ניסן⁵⁷].

וצריך להבין: הדין דשמור את חודש האביב הוא (לא רק שניסן ודי בשלהי ניסן) צריך להיות בזמן האביב, אלא) שהפסח יהי' בזמן האביב [כמו שפסק הרמב"ם, כנ"ל שכשבית-דין חישובו שתקופת ניסן תהי' בשעה עשר בניסן עיברו את השנה "כדי שיהי' הפסח בזמן האביב"] — א"כ אינו מובן:

ע"י התקבצות של שארית המחזור (שעה ותפ"ה חלקים) פעמים רבות עד עכשיו הרי [ואפילו בזמן הרמב"ם (ועוד לפני זה)] כבר חלה תקופת ניסן כמה פעמים⁵⁸ מספר ימים לאחר ט"ו ניסן⁵⁹ — וא"כ איך זה מתאים עם הדין דשמור את חודש האביב, שפסח צריך להיות בזמן האביב?

יב. לכאורה אפשר לתרץ ע"פ מה שכתב הרמב"ם להלן⁶⁰,

הבאה.
 59) ראה בספר העבור לראב"ח הנשיא (מאמר ג' שער ה') דבזמנו ("אשר חי בשנת ארבעת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושלש ליצירה" — נוסח השער), "מועד הפסח כולו נופל בתקופת טבת כגון שנה חמישית ושנת שלשה עשרה ושנת י"ו שאתה מוצא בכלם תקופת ניסן נופלת אחר כ"ב יום מניסן כו".
 וראה גם ספר העבור להראב"ע (סוד העבור "העד האחד" ושם בסופו "העד השביעי"). יד רמ"ה לסנהדרין (יג, ב ד"ה ואיכא). יסוד עולם מאמר ד' (פ"ב, פ"ד ועוד). ובכמה מפרשים וספרי חשבון העיבור.
 60) רפ"ט שם.

53) ראה בעל המאור ר"ה (כ, ב). רמב"ן גיטין לו, א. השגות הרמב"ן לסהמ"צ מ"ע קנג. חי' הר"ן סנהדרין יא, א"ב. חינוך מצוה ד'. ובכ"ח. וצע"ק שברמב"ם בהל' קדה"ח אינו. וראה שם פ"ה ה"ג, הי"ג. סהמ"צ שם. וראה סה"ד ד"א ק"ח. ועוד. תו"ש בא חי"ג פ"ב ואילך, ושי"נ.
 54) רמב"ם שם פ"ו ה"י.
 55) בפ"ט ה"ג שם.
 56) ראה ספר עתים לבינה מאמר יב.
 57) ראה בעתים לבינה שם שמפרש שזוהי הכוונה בתירוץ ה"פירוש" "יבוא מורה צדק ויודיענו".
 58) בהשנים שבאמצע המחזור, כבהערה

שהשארית של שעה ותפ"ה חלקים לאחר כל מחזור אינו אלא לפי חשבון (הנקרא "תקופת שמואל") ששנת החמה היא "שס"ה יום ורביע יום", אבל לפי החשבון ("תקופת רב אדא") ששנת החמה היא שס"ה יום ו"פחות מרביע יום" — "לא תמצא תוספת במחזור של י"ט שנה כלל".

ועפ"ז מתאים חשבון השנים שאנו מחשבים עתה עם הדין דשמור את חודש האביב — כי אנן נקטינן (לא את החשבון דתקופת שמואל אלא) החשבון דתקופת רב אדא [ש"חשבון זה הוא האמת יותר מן הראשון"⁶¹] כמו שכתבו כמה ראשונים⁶², ולפי חשבון זה לעולם חל הפסח בתקופת האביב.

אבל אינו מובן: הטעם שצריך להשוות שנות הלבנה עם שנות החמה הוא משום שמור את חודש האביב, ומכיון שלפי החשבון של תקופת שמואל יש שארית לאחר כל מחזור — א"כ איך כתב הרמב"ם⁵⁴ "ולמה סמכנו על מנין זה .. (מכיון ש) לא ישאר ממנין ימי החמה .. חוץ משעה אחת וכו'": איך אפשר לסמוך על מנין זה, מכיון שההשוואה אינה (תמיד) בהתאם עם הדין דשמור את (הפסח שיהי' ב)חודש האביב?

יג. וי"ל הביאור בזה: מלשון הרמב"ם (שמביא הכתוב) "והשנים שאנו מחשבין הם שני החמה שנאמר שמור את חודש האביב", מובן, שהלימוד משמור את חודש האביב אינו רק שהפסח צריך להיות בזמן האביב, אלא גם שלעולם צריך החודש לחול באותו זמן בערך (דשנת החמה)⁶³.

ובדין זה דשמור את חודש האביב בשייכות לשנים מספיק "שיהי' חודש זה (ניסן) בזמן האביב"⁶⁴ — שחודש ניסן יכלול בתוכו את זמן

— שלא יהי' "פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים"?

וי"ל שבי' לשנות אלו הם ב' דינים: "ומפני מה מוסיפין כו'" הוא דין בשנה שתקופת ניסן מתאחרת אחרי ט"ו ניסן; ו"לולא הוספת החודש הזה כו'" הוא דין בנוגע כללות השנים, שזמן לזמן צריך לעבר את השנה בכדי שהפסח שבכל השנים יהי' בזמן אחד (ושלא יהי' "פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים").

(64) לשון הרמב"ם שם פ"ד ה"א. וראה הערה הבאה.

(61) לשון הרמב"ם שם פ"י ה"ו.

(62) שנשמנו בהערה 59. ועוד.

(63) ועפ"ז יובן מ"ש הרמב"ם (שם פ"ד

סה"א) "מפני מה מוסיפין חודש זה מפני זמן האביב כדי שיהא הפסח באותו זמן .. ולולא הוספת החודש הזה הפסח בא פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים" — ולכאורה א"מ: (א) מה מוסיף הרמב"ם במ"ש "ולולא הוספת החודש הזה כו'", על מה שכתב לפניו "מוסיפין חודש זה מפני זמן האביב"? (ב) מהו אומרו "פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים", שמלשון זה משמע שהדיוק הוא לא — שיהא הפסח בזמן האביב, כ"א

האביב⁶⁵, ולכן מספיק בנוגע לדין זה שתקופת האביב תהי' בחודש ניסן אפילו אם אינה אלא בסוף החודש.

ועפ"ז נמצא שגם לפי החשבון דתקופת שמואל שבכל מחזור יש שארית קטנה, הרי ע"י סידור שנות המחזור מקיים את הדין (עכ"פ) דשמור את חודש האביב בנוגע לשנה, מכיון שגם לפי חשבון זה לא תימשך התקופה לאחר חודש ניסן לעולם.

ובזה מובן ג"כ מ"ש הרמב"ם הטעם ש"סמכנו על מנין זה" (המנין של שנות המחזור) — כי לפי חשבון זה "לא ישאר ממנין ימי החמה חוץ משעה אחת כו'": סמכנו על מנין זה (של שנות המחזור) כי ע"י מנין זה מקיימים את הדין שהשנים צ"ל "שני החמה"⁶⁶; ובזה הרי גם החשבון ש"לא ישאר כו' חוץ משעה אחת כו'" הוא טעם מספיק ל"סמכנו על מנין זה", כנ"ל.

יד. אבל צריך להבין: מכיון שלצורך הדין דשמור את חודש האביב בנוגע לפסח זקוקים מ"מ לחשבון האמתי (של תקופת⁶⁷ רב

הרי מה שמעברין על כל ג' הסימנים הוא מצד "שמור את חודש האביב" שנוגע לפסח, ולמה אומר "כדי שיהי' .. להקריב ממנו עומר"? וי"ל בזה כי אלולי טעם זה (כדי שיהי' כו' להקריב ממנו עומר) הי' מספיק גם כשהאביב הוא בסוף חודש ניסן (מכיון שגם אז היא שנת החמה, ככפנים).
(66) להעיר מחמרא וחיי סנהדרין שם בשם הרא"ש.

(67) ביד רמ"ה (סנהדרין שם ד"ה ואיכא) מקשה שגם לפי תקופת רב אדא נופלת (לפעמים) תקופת ניסן (בשנת ט"ז למחזור) ביום ט"ז*. אבל עפמ"ש הרמב"ם שם ספ"י: וחשבון שתי התקופות האלו שביארנו (דשמואל ורב אדא) דרכם הכל בקירוב הוא ובמהלך השמש האמצעי לא במקומה האמתי, אבל במקום השמש האמתי תהי' תקופת ניסן בזמן אלו בכמו שני ימים קודם שתי התקופות

(65) ויש לומר, דמה שמעברין על התקופה, הוא "כדי שיהי' הפסח בזמן האביב" (רמב"ם שם פ"ד ה"ב), משא"כ מה שמעברין על האביב ועל פירות האילן הוא "כדי שיהיו השנים שני החמה" (רמב"ם שם סוף ה"ד*). ועפ"ז יובן גם מ"ש הרמב"ם שם ה"ג "כדי שיהי' האביב מצוי להקריב ממנו עומר התנופה בששה עשר בניסן" — דלכאורה:

(* ומה שבהלכה זו (ה"ד) מביא הרמב"ם רק ב' הסימנים דאביב ופירות האילן — משמע קצת, שכונתו ב"ואלו הן הדברים" היא (בעיקר) לענין ב' סימנים אלו. משא"כ מה שמעברין על התקופה הוא לא רק "כדי שיהיו השנים שני החמה" אלא גם "כדי שיהי' הפסח בזמן האביב".

יש לומר, שב' הלשונות שברמב"ם שם ה"א "שיהא הפסח באותו זמן", "שיהי' חודש זה בזמן האביב" — הם הקדמה לב' הענינים (שבב' הלכות שלאח"ז: עיבור מפני התקופה (שבהלכה ב') — הוא "כדי שיהא הפסח באותו זמן" (אביב); מפני האביב ופירות האילן (שבהלכה ג') הוא כדי "שיהא חודש זה בזמן האביב".

(* ביד רמ"ה שם מתרג' דמש"כ בגמרא (ר"ה כא, א) כד חזייה דמשכא תקופת טבת עד שיתסר בניסן עברה, היינו "עד אורתא דשיתסר נגהי שיבסר", אבל ברמב"ם מפורש שם (ה"ב) "אם תהי' תקופת ניסן בששה עשר".

אדא)⁶⁸, שדוקא לפיו "לא תמצא . . במחזור כלל" — למה לי' להרמב"ם לומר שבנוגע לענין השנה זה מתאים גם לפי החשבון דתקופת שמואל — שאינה לפי האמת?

וי"ל נקודת הביאור בזה:

מזה עצמו שהרמב"ם מביא את תקופת שמואל בהלכות קדה"ח מוכח שגם תקופה זו היא (לא רק דיעה בתורת אמת, אלא היא גם) נכונה בפסק ההלכה (שהלכה היא ענין של "אמת לאמיתו"⁶⁹).

[וכמו שהרמב"ם מרמז בהלשון⁶¹ "שחשבון זה הוא האמת יותר מן הראשון": היינו גם החשבון "הראשון" (תקופת שמואל) — הוא אמת; אבל "חשבון זה" (תקופת רב אדא) הוא "אמת יותר"⁷⁰].

הוכחה לזה (שגם החשבון של תקופת שמואל נתקבל לפסק הלכה): בכמה הלכות הקשורות בתקופת החמה מתחשבים רק בתקופת שמואל; כגון ברכת החמה, לדוגמא — הברכה מברכין כשוראים את החמה ביום תקופת ניסן בתחילת כל מחזור גדול (כ"ח שנה) שהתקופה היא "בתחילת ליל רביעי"³¹ — שזו התקופה היא לפי חשבון שמואל ולא לפי חשבון רב אדא⁷¹.

[וכמו"כ בנוגע לשאלת גשמים⁷², וזהירות בשתיית מים בשעת התקופה⁷³ שבהלכות אלו אין מתחשבין אלא בתקופת שמואל בלבד⁷⁴].

69 ראה המשך תרס"ו ע' תלא ואילך.
70 ובפרט להפי' ברמב"ם (פ"ה ה"ב, וראה ספר המצות שם) ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא כו' ובזמן שאין שם סנהדרין קובעין על פי החשבון הזה (המבואר בפ"ו שם) שגם החשבון עצמו הוא הל"מ — וידוע השק"ט בזה.

71 ראה שו"ת משאת בנימין סי' קא. שירי כה"ג לטור שבהערה 31. שו"ת חת"ס או"ח סנ"ו.

72 תענית יו"ד, א. טושו"ע או"ח (ואדה"ז) סי' קיז ס"א.

73 ראה ב"י או"ח סו"ס תנה. רמ"א שם ס"א (שו"ע אדה"ז שם סט"ו-טז. סר"ו סי"ד). יו"ד סקט"ז ס"ה. ובכ"מ.

74 ראה יסוד עולם מאמר ד' פי"ב בסופו. ועוד. תשובות התו"ט (בשו"ת הצ"צ (הישן) סי"ד). וראה ספר העבור להראב"ע

נמצא לכאורה דחגה"פ הוא אחר התקופה** (ראה יסוד עולם שם. הון עשיר לערכין פ"ב מ"ב. ועוד). וראה הערה הבאה.

68 או י"ל, מדלא הזכיר הרמב"ם בפירושו דסמכין על חשבון תקופת ר"א בנוגע לפסח* (והזכיר רק ש"סמכנו על מנין זה"), דס"ל כהדיעות דעכשיו אין חוששין להדין דפסח יהי' אחר התקופה דוקא (ראה פנ"י ר"ה כא, א ד"ה "בתוס' בד"ה עברה". פי' ר"ח שם. חמרא וחיי שם בשם הרא"ש).

** והאיחזור דתקופת תשרי בנוגע לחג, אולי ס"ל להרמב"ם דלא איכפת ולא מעברין בשביל זה מדלא הביאו ברפ"ד שם. וראה צפע"נ שם ה"ב (וראה שם הג.) מנ"ח מצוה ד' סק"ו, ערוך לנו סנהדרין לג, א ד"ה ורבי יוסי ועוד. * ולכאורה דוחק לומר דסמ"ך עמ"ש בפ"י ה"ו. וראה הון עשיר שם.

טו. ויובן זה בהקדים עוד ענין בקידוש החודש, שלכאורה אינו מובן: "בית⁷⁵ דין שקדשו את החודש, בין שוגגין בין מוטעין בין אנוסין [לגירסא שני⁷⁶: מזידין] הרי זה מקודש וחייבין הכל לתקן המועדות על היום שקדשו בו".

ולכאורה הרי תוכן וענין ראש חודש (מלשון חידוש) קשור עם כזה ראה וקדש, חידוש (מולד) הלבנה — וא"כ איך שייך שהיום שבו לא הי' המולד יהי' לר"ח משום שבית-דין קידשוהו?

הרמב"ם⁷⁷ מסביר טעמו של פסק הלכה זה, ש"חייבין הכל לתקן המועדות על היום שקדשו בו", כי "מי שצוה לשמור המועדות הוא צוה לסמוך עליהם". אבל לכאורה אין זה טעם מספיק אלא לזה שחייבים לסמוך על קידוש החודש של בית-דין, אבל עצם הקידוש נשאר בלתי מובן: כיצד נעשה יום זה "ראש חודש" אם המולד הוא ביום אחר?

טז. הביאור בזה (בדרך אפשר):

חמה ולבנה ועניניהם כאן למטה (כמו כל מה שלמטה) נשתלשלו מבחי' חמה ולבנה ועניניהם למעלה. ולכן, זה שיום מולד הלבנה נקבע לר"ח, הוא (בעיקר) מצד מולד הלבנה שלמעלה.

אבל מאחר שידיעתנו והשגתנו בענינים שלמעלה היא ע"י הענינים כמו שהם נמשכים כאן למטה — לכן צייתה עלינו התורה שנקבע ר"ח לפי מולד הלבנה שלמטה (ע"פ הראי', או ע"פ חשבון) כי מזה אנו יודעים שאז הוא מולד הלבנה שלמעלה.

אבל כשבית-דין קבעו ר"ח ביום אחר והתורה מצוה לנו "לסמוך עליהם", הרי זה גופא הוכחה, שדוקא ביום זה, שתורת אמת קובעת אותו כ"ראש חודש", אז הוא מולד הלבנה (העיקרי —) שלמעלה.

[וזה שלמטה המולד אז הוא ביום אחר, הרי זה מפני שאז⁷⁸ אין העולם הזה התחתון ראוי⁷⁹ (מפני סיבות שונות), שההמשכה שמבחי' לבנה שלמעלה תומשך בלבנה שלמטה באותו זמן].

שם והעד השביעי (הובא בט"ז יו"ד שם). וראה בכל הנ"ל ישועות יעקב אר"ח ס"י ק"ו בתשובה לנכד המחבר.

75) רמב"ם ספ"ב שם. מתו"כ אמור כג, ד. ר"ה כה, א.

76) ר"ה שם, וראה הגהות מיימוניות שם.

77) ספ"ב שם.

78) להעיר מהשייך לנדו"ד, לכאורה, ונת'

באופן אחר לגמרי (בנוגע החילוק בזמנים ומועדים בין מדינות רחוקות — שישנו תמיד) — שו"ע אדה"ז מהד"ת ס"א ס"ח. תורת חיים (לאדמו"ר האמצעי) שמות שמת, ב ואילך. — וי"ל. ואכ"מ.

79) עד"ז מצינו (ויתירה מזה): ויהי הגשם

גו' הורידן ברחמים כו' גשמי ברכה כשלא חזרו

היו למבול (ז"ח נח כב, א. רש"י נח ז, יב).

ועד"ז הוא גם בנוגע לדינים הנ"ל הקשורים עם תקופת החמה [ברכת החמה⁸⁰ וכו']⁸¹: הדינים שבתורת אמת קשורים (בעיקרם) עם תקופת החמה שלמעלה. לפיכך לא יקשה מה שבדינים אלו מקובל החשבון תקופת שמואל — אע"פ שהחשבון האמיתי של התקופה למטה הוא לפי תקופת רב אדא — כי מאחר שתורת אמת אומרת, שלאחרי כל כ"ח שנה ההלכה היא כך וכך והיא קשורה עם תקופה זו, הרי מזה גופא מוכח, שבזמן זה היא התקופה שלמעלה. אלא שמפני סיבות מסוימות באה התקופה כאן למטה בזמן אחר (תקופת רב אדא)⁸¹.

יז. כיון שאפשר שהנ"ל יעורר שאלות: היתכן והרי תורה לא בשמים היא⁸², אין משגיחין בבת קול⁸³, בפלוגתת זהר והש"ס הלכה כש"ס⁸⁴ ועוד —

אביא בזה דוגמאות ממקצועות שונות בתורה שכל אחת "מאירה" פרט אחר בענין זה:

א) עד"ז ודוגמת זה — מצינו בעדים זוממין. אמרו רז"ל⁸⁵ עדי זוממין לא הרגו נהרגין הרגו לא נהרגין. וידועה השקו"ט שזהו היפך השכל, והיפך דיני התורה בנוגע לשאר מיתות בית-דין. ומבואר ע"פ הרמב"ן — שכיון שבית-דין כשר ודרש וכו' וקיבל עדותן ועפ"ז פס"ד למיתה ונהרגו בפועל ה"ז הוכחה שכלפי שמי' גלי' שהנהרגים היו מחויבים מיתה זו, אע"פ שדין תורה ביטל העדות שהיא הייתה יסוד הפס"ד למטה שיהרגו ונהרגו — ולכן פס"ד בית-דין שלמטה דאין העדי זוממין נהרגין. ב) אחז"ל⁸⁶ דברה תורה לשון הבאי ערים גדולות ובצורות בשמים, ופי' הרמ"ע מפאנו⁸⁷ וז"ל: הוא כמשמעו .. שאין ע' שרים שלמעלה נכנסים באוירה של א"י.

העבור והתקופה. ספר העבור לראב"ע שם בסופו.

(82) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

(83) ב"מ שם. וש"נ.

(84) שו"ע אדה"ז או"ח סכ"ה סכ"ח.

(85) מכות ה, ב. מובא בפרש"י עה"ת

שופטים יט, יט. וביאורו — ברמב"ן שם.

(86) תמיד כט, א.

(87) שו"ת הרמ"ע מפאנו סי' עג.

(80) דאף שזמנה הוא כשחוזרת למקום שבו היתה בשעת תליית המאורות (כנ"ל ס"ט), ותליית המאורות היתה בסמיכות מקום לארץ ישראל (שזהו המקום דגן עדן*), מ"מ, במקומות הרחוקים מארץ ישראל מברכים אותה בכל מקום לפי זמנו, אף שאינו אותו הזמן כמו בארץ ישראל.

(81) להעיר מספר הזכרונות (להרה"צ ר' צדוק הכהן) קונטרס משיב הטענה על חשבון

במאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"ב ט"ע תשב ואילך), ואכ"מ.

(* כמבואר בכמה ספרים הפירושו בזה שגן עדן הוא מקום הסמוך לארץ ישראל (ראה הנסמן

ג) ופליגא דמלאכא כו' טצדקי למיפטר נפשך⁸⁸ וברמב"ם⁸⁹ דכן (כמלאכא) יעשה "אדם חסיד" ובשו"ע שם⁹⁰ "נכון להיות כל אדם זהיר".
ד) וי"ל דהוא אבוהן דכולהו — כל הסוג דדיני שמיים⁹¹. ובפרט לדעת האומרים שאינו חייב אפילו במקצת בדיני אדם⁹².
ויש להוסיף עוד. ואכ"מ.

יח. לאחרי כל הנ"ל עדיין דורש ביאור:

כל הענינים הכתובים בתורה, ובפרט כאלו שהם להלכה במעשה בפועל — אין "המקרא" (דהפס"ד) יוצא מידי פשוטו⁹³, וצריך לקיים את ההלכה כפשוטה. אע"פ שכל ענין (בעולם ובפרט בתורה) שרשו הוא למעלה ורוחני.

[וזהו לא רק בנוגע לקיום המצוות בלבד, שדוקא ע"י קיומן כפשוטן מקיימים גם את הענינים הרוחניים של המצוות [כמצות תפילין, לדוגמא, שדוקא ע"י קיום מצות תפילין כפשוטה מקיימים שעבוד הנשמה והלב וממשיכים הד' מוחין (כמש"כ בכתבי האריז"ל). וכו'], אלא גם בנוגע לכל הדברים והענינים המובאים ושנצטוו עליהם בתורה, הרי, כנ"ל, אין מקרא יוצא מידי פשוטו⁹⁴].

ועפ"ז קשה להבין: הרי ההלכה ד"הרואה חמה בתקופתה" פירושה תקופת החמה בגשמיות — ואיך שייך לברך "עושה מעשה בראשית" ⁹⁵ על התקופה שלמעלה, בשעה שכאן למטה אין (בזמן זה) תקופה (בגשמיות)⁹⁶?

יט. ואע"פ שגם בקידוש החודש יש הכרח לומר כן (כנ"ל ס"ט)
— שקידוש ר"ח וקביעותו אינם תלויים בזמן מולד הלבנה שלמטה — הרי קיים הבדל בין ענין ר"ח לתקופת החמה:

אע"פ שר"ח קשור עם מולד הלבנה — הרי ר"ח בעצם מהותו

שגם כאשר אמרו חכמי אוה"ע שהבחינו שנחש מתעבר לתלת שני ענה להם ר"י בודאות שאינו, והביא הוכחה מפוסק וק"ו שהוא "לשב שני" (והמדובר הי' בעיבור דנחש כפשוטו).

95) ב' גירסאות בהברכה — הובאו באנציקלופדי' תלמודית בערכו. וראה לקו"ש ח"י ע' 187 (מכתב י"א ניסן דלקמן הערה 109. וראה לקמן סכ"ג).

96) ראה שו"ת חת"ס שם דנשאר בצע"ג דדברי הרמב"ם סתרי אהרדי. (ועיי"ש שכתב "איך נברך וע"פ אמת אין כאן שום תקופה").

88) מנחות מא, א.

89) סוף ה' ציצית.

90) או"ח רסכ"ד.

91) ב"ק נה, ב. ובכ"מ. ובפרטיות ראה

אנציקלופדיא תלמודית בערכו. וש"נ.

92) יש"ש ב"ק שם.

93) שבת סג, א. וש"נ.

94) ולכן כאשר חכמי האומות אומרים

ע"ד מאורע וענין בעולם שהוא שונה ממש"נ בתורה — אא"פ לתרץ שבתורה מדובר רק ברוחניות הענינים. וכמדובר כמה פעמים ההכרח לזה מסיפור הש"ס (בכורות ה, ב)

(אינו מציאות דעולם, אלא) הוא מציאות של תורה⁹⁷. זה שהוא יום קדוש, קרבנות ר"ח וכו', שקדשוהו בית-דין⁹⁸ או "קדשוהו שמים"⁹⁹. לכן קל יותר להבין איך המציאות דר"ח קשורה עם המולד שלמעלה, גם כשהמולד שלמטה הוא בזמן אחר;

משא"כ "חמה בתקופתה", שמציאותה נעשית (לא מדיני התורה הקשורים בזה, אלא) ממהלך החמה — זה שהחמה נמצאת באותו זמן באותו מקום שהיתה בעת שנבראה.

הרי אינו מובן: מאחר שבדין התורה גופא צריך להיות המציאות כמו שהיא כאן למטה (כנ"ל סי"ח) — איך שייך לברך ברכת החמה על "חמה בתקופתה", שלמעלה?

הקושיא חזקה עוד יותר: הדין דברכת החמה הוא כש"רואה חמה בתקופתה", וכשאינו רואה את החמה בגשמיות אסור לו לברך¹⁰⁰:

הברכה קשורה עם ראיית החמה הגשמיית, אע"פ שאינה (כמו שהיא) בתקופתה (ומברכים מפני שהחמה הרוחנית היא בתקופתה), אתמהה¹⁰¹?

כ. וי"ל בזה. ובהקדים, שחשבון התקופות (בין לפי תקופת שמואל, בין לפי תקופת רב אדא) אין התחלתו מהתקופה הראשונה שאחר בריאת העולם, אלא מהתקופה שב"שנת תוהו", קודם שנברא העולם¹⁰².

וההסברה בזה היא:

97) בפרט לביאור הרגזובי בנוגע למולד הלבנה (צפע"נ לרמב"ם ריש הל' קדה"ח) שמדגיש הרמב"ם "במראה הנבואה".

98) ולדעת הרמב"ם אמירת ב"ד מקודש — מעכב — שם פ"ב ה"ח (ושם "שאיין הראי' קובעת אלא ב"ד שאמרו מקודש הם שקובעין"). וראה ספהמ"צ שם. (וראה השגות הרמב"ן שם. ולהעיר שגם לדעת הרמב"ן שם שאין קידוש ב"ד מעכב, הרי צריכים ב"ד עכ"פ לחשוב בהן ולהסכים בהן).

"וזה שאנו מחשבין בזמן הזה כו' אנו מחשבין לידע יום שקבעו בו בני ארץ ישראל איזה יום הוא, וקביעת בני ארץ ישראל אותו הוא שיהי' ר"ח או יו"ט לא מפני החשבון שאנו מחשבין" (שם ספ"ה). ובאריכות יותר בספר המצות שם "אבל מפני שב"ד הגדול שבארץ ישראל כבר קבעוהו זה היום ר"ח או יו"ט ומפני אמרם כו' כמו שבא בפירושו אלה

מועדי ה' .. שיאמרו הם כו".

99) ר"ה כד, א (במשנה). סנהדרין יו"ד, ב. בחודש שלא נראה בזמנו, וכ"ה דעת הרמב"ם שם פ"ב ה"ח. ראה פירושו שם. וראה צפע"נ הל' קדה"ח שם. פ"ב ה"ח. פ"ה ה"א. מכתבי תורה מכ' סג.

100) ראה שו"ת חת"ס שם בתחלתו. שע"ת או"ח שם סק"ג. שד"ח אס"ד מערכת ברכות ס"ב אות יח. פאת השדה סל"ג.

101) להעיר מהסברא ד"ת"ח אחד" בשו"ת חת"ס שם לברך אפילו לא תראה החמה. וראה שד"ח שם. בשו"ת כתב סופר (או"ח סל"ד) פוסק כהפמ"א (הובא בשד"ח שם), וראה קונטרס תקופת החמה וברכתה (להרי"מ טוקצינסקי) פ"ד ס"ד וה'.
102) ראה תוד"ה לתקופות ר"ה (ח, א ואילך), פירושו להרמב"ם הל' קדה"ח פ"ט ה"ג. ופ"ו. ועוד.

במחלוקת רבי אליעזר ור' יהושע¹⁰³ אם בתשרי נברא העולם או בניסן נברא העולם, מבואר¹⁰⁴ בכ"מ [וי"ג¹⁰⁵ כך בתוספות¹⁰⁶], ששתי הדיעות אמת: בניסן עלה במחשבה לברוא את העולם והבריאה בפועל היתה בתשרי.

ומכיון שלתקופות קיי"ל כר' יהושע שבניסן נברא העולם, שלכן מונין תקופת ניסן דשנת תוהו (שלפני תשרי) כשעלה במחשבה (היינו — למעלה) לברוא,

לפיכך, בנוגע לברכת החמה, מתחשבים עם התקופה שלמעלה (אע"פ שהתקופה למטה — היא בזמן אחר). ועד"ז מובן בנוגע לדינים האחרים הקשורים עם התקופה, שאי"ז אלא לתקופת שמואל, התקופה שלמעלה, מכיון שההתחלה והיסוד של כל חשבון הוא ענין של תקופת תוהו¹⁰⁷, של עלה במחשבה לברוא¹⁰⁸, ולכן אינו מעכב כאן שגם התקופה שבמעשה תהי' באותו הזמן.

אבל אעפ"כ מובן, שהתקופה שלמעלה פועלת גם (ברוחניות ובפנימיות) בהחמה למטה (שלכן ברכת החמה קשורה עם ראיית החמה הגשמיית).

כא. עפ"ז צריך להבין, לאידך גיסא: מכיון שענין התקופה שלמעלה הוא דוקא לפי החשבון של תקופת שמואל — ולא של תקופת רב אדא, שחשבונו הוא רק בשייכות לתקופה שלמטה, איך שייך לומר, שציווי התורה שהפסח צריך להיות דוקא בזמן האביב [שזה אפשרי רק לפי תקופת רב אדא ולא לפי תקופת שמואל (כנ"ל סי"ד)] קשור רק עם התקופה שלמטה?
וי"ל הביאור בזה:

טעם הדבר, שהתקופה שלמטה היא בזמן אחר מהתקופה שלמעלה,

---

103 (ר"ה יו"ד, ב.
104 ראה נהר שלום סדר כוונת ר"ה קרוב לסופו.
105 הובא בשו"ת בני ציון ח"א סי"ד אות טז.
106 ד"ה כמאן (ר"ה כז, א). ולפנינו הגי' להיפוך. וראה לקו"ש חט"ז ע' 483-4 (ס"ד) ובהערות שם.
107 משא"כ חשבון המולדות והשנים אף שג"ז מונין ממולד תהו — בהר"ד (רמב"ם שם פ"ו ה"ח. תוס' שם. ובכ"מ), הרי זהו בעיקר כיון שיום אחד בשנה חשוב שנה, וכ"ש חמשה ימים (ראה תוס' שם. פירוש לרמב"ם שם. ובכ"מ. נסמנו באנציקלופדי' תלמודית ערך בהר"ד), היינו מצד מציאות הבריאה והמולד בפועל. ועוד ועיקר: הרי בזה אין נפק"מ בפועל לחשבון המולדות, משא"כ בנוגע חשבון התקופות. עיי' תוס' שם. וראה בפירוש שם (פ"ט ה"ג, פ"י ה"א). יסוד עולם שם (פ"ד) ועוד.
108 (108) וכו"כ מצוות דינים ופ"ד תלויים במחשבה דוקא.

הוא מפני שהעולם (כנ"ל) אינו ראוי אז לקבל את התקופה שלמעלה (שהיא נעלית מהעולם ומסדר הזמנים שלו).

במה דברים אמורים, כשזוהי מציאות של עולם, אבל ענין הפסח ("שיהי' הפסח בזמן האביב") — מאחר שפסח למטה הוא (בעיקרו) מציאות של תורה, נמשכת התקופה למטה באותו זמן כמו שהיא למעלה, היינו שזה שהפסח הוא בזמן האביב תמיד, הוא לפי התקופה שלמעלה ושלמטה.

משא"כ בנוגע לעניני העולם, המשכת בחי' תקופה שלמעלה אפשרית היא גם בזמן אחר, לפי חשבון תקופת שמואל.

כב. עפ"ז יובן מ"ש הרמב"ם שזה ש"סמכנו על מנין זה" (בנוגע לדין דשנה, שקביעות השנה צריכה להיות כזו שהחודש שלה הוא בזמן האביב) הוא גם לפי החשבון של תקופת שמואל — אע"פ שבנוגע לדין של פסח (שהפסח צ"ל בזמן האביב) צריכים (בכל אופן) להזדקק להחשבון של תקופת רב אדא:

מאחר שבנוגע לעניני העולם — המשכת התקופה שלמעלה היא לפי החשבון של תקופת שמואל (כנ"ל), לכן הדין בנוגע לשנה (שהיא מציאות של עולם), שזה צריך להיות (גם) לפי תקופת שמואל.

*

כג. בנוגע לפרטי הדינים דברכת החמה¹⁰⁹:

ובהקדמה — שכתב לי אחד שלדעתו אין לברך ברכת החמה, כיון שרבינו הזקן לא הביאה בסדר ברכת הנהנין. ומוסיף, שכמו כן אין לברך ברכת הקשת, כיון שלא הביא רבינו הזקן שם.

אמנם, מכאן ראוי לסתור — שהרי בנוגע לברכת הקשת, אף שלא הביאה רבינו הזקן בסידורו, ראינו מעשה רב שכ"ק מו"ח אדמו"ר הי' נוהג לברכה¹¹⁰. ומזה מובן גם בנוגע לברכת החמה, שצריך לברכה.

בנוגע לנוסח הברכה — יש ב' דעות¹¹¹: "עושה מעשה בראשית", או "עושה בראשית".

ויש לברך בנוסח "עושה מעשה בראשית", וטעם הדבר — לא כפי

ה'תשמ"א) — לקו"ש חכ"ב ע' 201 ואילך.

(110) ראה גם "היום יום" כט תשרי.

(111) ראה לעיל הערה 95.

(109) בהבא לקמן — ראה גם מכתב י"א ניסן שנה זו (אג"ק ח"ז ס"ע רו ואילך). "סדר ברכת החמה ע"פ מנהג חב"ד" (ע"פ שיחת ש"ק מברכים החודש ניסן פ' החודש

שיש אומרים¹¹² שבנוסח "עושה מעשה בראשית" נכלל גם הנוסח "עושה בראשית", שהרי ע"פ חסידות הם שני ענינים שונים, אלא מפני שכן פוסק רבינו הזקן¹¹³ בנוגע לברכת הברק.

בנוגע לפסוקים ומזמורים כו' שאומרים בעת ברכת החמה — הובא בשדי חמד¹¹⁴ שאומרים הפיוט "א-ל אדון" וכיו"ב. אבל, כיון שרבינו הזקן לא הנהיג לומר ענינים אלו בעת קידוש לבנה, הרי, גם בעת ברכת החמה אין לאמרם. ובפרט הפיוט "א-ל אדון", שע"פ קבלה שייכת אמירתו ליום השבת דוקא¹¹⁵. ורק בנוגע להמזמור "השמים מספרים כבוד א-ל" — אף שאין אומרים אותו בעת קידוש לבנה, יש מקום לאמרו בעת ברכת החמה, כיון שבמזמור זה מדובר אודות החמה (ואילו הלבנה רק נרמזה בפסוק "ולילה ללילה גו").

זמן ברכת החמה: לכתחילה — עד השעה התשיעית, שהוא סוף זמן ק"ש, ובדיעבד (אם קודם לכן יהי מעונן ביותר) — יכולים לברך (בשם ומלכות) עד חצות¹¹⁶.

כד. ויה"ר שנצליח לפעול ("מ'זאָל אויס-פּוּעל'ן") שמחר לא יהי מעונן, כדי שנוכל לברך ברכת החמה, ולפעול עי"ז את הגילוי ד"שמש ומגן הוי" אלקים¹¹⁷, היינו, שאף שישנו גם ה"מגן", מ"מ, אין ענינו להעלים, כי אם לפעול שהגילוי יוכל להתקבל.

[וע"ד שמצינו בנוגע למ"ש בהפטרות היום "והכהו לשבעה נחלים"¹¹⁸, "נחל" דייקא, שהוא נהר קטן (כמ"ש הגט פשוט¹¹⁹), שענינו ברוחניות הוא הברק המבריק דחכמה¹²⁰ — שאף שבא ע"י העלם, מ"מ, אין זה באופן שמעלים לגמרי על כח המשכיל, אלא במדה כזו שיוכל להאיר בגילוי¹²¹].

ולהעיר, שאע"פ שנתבאר לעיל (סט"ז ואילך) שהענין דחמה בתקופתה כפי שהוא בפועל ובגלוי למטה אינו באותו זמן שאנו מברכים ברכת החמה, היינו, שההמשכה מלמעלה אינה באה אצלנו בגילוי, מ"מ, הרי עיקר העבודה היא בבחי' נה"י, בפועל ממש, וכיון שבפועל ממש

117 תהלים פד, יב. וראה תניא שער היחוד והאמונה רפ"ד. ובכ"מ.

118 ישעי' יא, טו.
119 הלי' גיטין סקכ"ח סקל"ז — הובא בהמשך והחרים תרל"א ריש ע' מ.

120 ראה המשך הנ"ל בסופו (ע' פה).
121 ראה ביאורו"ז להצ"צ אחרי ע' רסה.

112 אשל אברהם (להרה"צ מבוטשאטש) או"ח סו"ס רכט.

113 בסדר ברכת הנהנין פי"ג סט"ו.

114 אס"ד מע' ברכות ס"ב ס"ח.

115 ראה בהנסמן בשער הכולל פ"כ ס"ה.

116 ראה מג"א או"ח סרכ"ט סק"ה.

מלבושי יו"ט שם סק"ג.

אומרים אנו את הברכה ע"פ דין, אזי נעשים ונפעלים כל הענינים, גם אם אין זה בגילוי אצלנו.

וכפי שהי' אומר החסיד ר' יעקב מאַטל (מפּאָלטאַווע) כשהי' הענין מונח אצלו בוודאות ולא הי' יכול להסבירו: "אַזוי אַזוי איז דער ענין" ¹²²! וסו"ס יהי' גם הגילוי למטה — שיומשך למטה בגילוי הענין ד"שמש ומגן הוי' אלקים", "והי' אור הלבנה כאור החמה וגו'" ¹²³, "תאומים" מלא ¹²⁴, בגאולה השלימה במהרה בימינו.

* * *

כה. ישנו סיפור מכ"ק אדמו"ר הצ"צ ¹²⁵, שפעם נכנס אליו אחד ל"יחידות" והתאונן שאין לו חשק ורצון ללמוד תורה, והשיב לו הצ"צ: פּעטאַך! מה אעשה אני שיש לי חשק ורצון ללמוד.

והענין בזה — שלימוד התורה צריך להיות באופן של יגיעה דוקא, וכמבואר בחסידות ¹²⁶ גודל המעלה דיגיעה בתורה, שמלבד גודל השכר שבזה, הנה הלימוד עצמו מגיע למעלה יותר, ועז"נ "יעשה למחכה לו" ¹²⁷, "אלין אינון דדחקין למלה דחכמתא" ¹²⁸, שעי"ז מגיעים לבחי' העלם העצמי.

וזוהי כללות המעלה דלימוד התורה למטה בירידת הנשמה בגוף לגבי לימוד התורה דהנשמה למעלה, שעז"נ ¹²⁹ "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו — שלמד למטה דוקא — בידו". וזהו גם מה שאמרו חז"ל ¹³⁰ "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא".

ולמטה גופא יש מעלה בקיום התומ"צ בזמן הגלות דוקא, ובפרט עתה, לאחרי ההסתלקות, שלא רואים את הרבי בעיני בשר. ובמילא, צריכים לחטוף ("אַריינכאַפן") את הזמן שבו יש מעלה יתירה בקיום התומ"צ. ובפרט שתיכף ומיד באים ה"שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ" ¹³¹, הרי בודאי צריכים לחטוף ולמלא את העבודה.

(126) המשך תרס"ו ע' עח ואילך.

(127) ישעי' סד, ג.

(128) זח"א קל, ב.

(129) פסחים נ, א. וש"נ.

(130) אבות פ"ד מי"ז.

(131) קהלת יב, א. וראה שבת קנא, ב.

(122) ראה סה"ש תש"ו ע' 13. וש"נ.

וראה גם תו"מ ח"ג ע' 221א. וש"נ.

(123) ישעי' ל, כו.

(124) כמ"ש לגבי זרח ופרץ (וישב לח, כז

ובפרש"י) — שענינם חמה ולבנה (ס' הבהיר סקצ"ז).

(125) לקו"ד ח"ד תשעה, א.

ואין הכוונה לענין הפרישות, אלא כהפתגם (שמביא כ"ק מו"ח אדמו"ר¹³²) "טובה הפרישות עם הבריות", והיינו, לעשות את הדברים הגשמיים עצמם שיהיו כלים לאלקות.

וכללות העבודה צריכה להיות בשמחה, אע"פ שחסר ענין הגילויים, כמשל אדם השמח מזה שיש ברשותו אבנים טובים ומרגליות גם כאשר אינו רואה אותם, וכמו כן צריכה להיות השמחה בענין העבודה, כיון ש"יש קונה עולמו בשעה אחת"¹³³, וע"י העבודה דעכשיו בזמן הגלות, זוכים להגילויים דלעתיד, במהרה בימינו.
[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "אני מאמין"].

* * *

כו. הדין¹³⁴ בספירת העומר שאם מחסירים ח"ו לספור יום אחד, סופרים שאר הימים ללא ברכה¹³⁵.

והטעם לזה¹³⁶: יש דעה שארבעים ותשעת ימי הספירה הם מצוות בפני עצמם, ובמילא, אפילו אם מחסירים יום אחד, אין זה שייך לשאר הימים, כיון שכל יום הוא מצוה בפני עצמה.

ודעה נוספת, שימי הספירה הם מצוה אחת — לספור ארבעים ותשעה ימים, "תמימות"¹³⁷. ובמילא, אם מחסירים אפילו יום אחד, חסר כבר בה"תמימות", ושוב אי אפשר לקיים את המצוה. ולהלכה נוהגים לספר שאר הימים, אבל ללא ברכה.

ואינו מובן: אם נקטינן שכל ארבעים ותשעת הימים הם מצוה אחת — איך מברכים על כל ספירה, ארבעים ותשע ברכות, לא היו צריכים לברך אלא ברכה אחת, בתחילה או בסוף?

גם אינו מובן: לפי דעה זו, כאשר מחסירים ספירה אחת, הרי זה נוגע לא רק לימים שלאח"ז אלא גם לימים שלפנ"ז, כיון שזוהי מצוה אחת. וא"כ, ה"י צריך להיות הדין שאין לברך עד היום האחרון, מצד החשש שמא ישכח לספור, ואז יהיו כל הברכות שלפנ"ז לבטלה¹³⁸.

(132) שיחת חה"פ תרצ"ד בסופה (לקו"ד מוגה).
 ח"א קמד, סע"ב).
 (133) ע"ז יו"ד, סע"ב. וש"נ.
 (134) שיחה זו הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה בלקו"ש ח"א ע' 270 ואילך (במהדורא זו ניתוספו בהערות (מלבד ציוני מראה מקומות) כו"כ פרטים — מהנחה בלתי שם משבצות סק"א.
 (135) שו"ע או"ח סתפ"ט ס"ח.
 (136) בנושאי כלי השו"ע שם. בשו"ע אדה"ז שם סכ"גכד.
 (137) אמור כג, טו.
 (138) ראה בח"י שם סק"ו, ובפרי מגדים שם משבצות סק"א.

ויש לומר: באמת ישנם ארבעים ותשע מצוות בפני עצמם, מצוה אחת בכל לילה. אבל המצוה היא, שבלילה הראשון יספרו ספירה ראשונה, בלילה השני ספירה שני', בלילה השלישי ספירה שלישית, וכן הלאה. ובמילא, כשמחסירים לספור פעם אחת, אי אפשר לספור הלאה. ולדוגמא: אם לא ספרו בלילה השני, אי אפשר לספור אח"כ "היום שלשה ימים", "ארבעה ימים" וכו', כיון שלא יכול להיות שלישי ורביעי ללא שני. ונמצא, שהחסרת יום אחד היא חסרון רק בימים שלאח"ז, ולא בימים שלפנ"ז, כיון שכל יום הוא מצוה בפני עצמה.

כזו יש חקירה אם עצם ענין הספירה, מנין, היא מציאות, והתורה אומרת שמציאות זו — בענין העומר, שמיטה ויובל וכו' — תהי' מצוה; או שספירה מצד עצמה, לולי המצוה, אינה מציאות כלל, כיון שמספר לעצמו אינו מציאות, ורק מצד המצוה — "מצוותי אחשבי" ¹³⁹ — נעשית מציאות ¹⁴⁰.

והנפק"מ לדינא מחקירה זו:

עבד שספר בעת עבודתו, ונשתחרר באמצע ימי הספירה — האם יכול הוא לספור עם ברכה: אם נאמר שעצם ענין הספירה הוי מציאות — הרי כיון שספר את הימים הקודמים, יכול להמשיך ולספור בברכה. אבל אם נאמר שכל מציאות הספירה היא רק מצד המצוה — הרי כיון שלפנ"ז לא היתה אצלו המצוה, לא היתה אצלו מציאות הספירה, כאילו שלא ספר, ובמילא אינו יכול לספור בברכה.

— בנוגע לגר שנתגייר באמצע ימי הספירה, אין מקום לשאלה, כיון שנעשה אדם חדש, "כקטן שנולד" ¹⁴¹.

בשאלה זו דן גם המנחת חינוך ¹⁴², אבל לא מצד החסרון במציאות הספירה, אלא לפי הסברא שכל ארבעים ותשעת הימים הם מצוה אחת, ובמילא שאלתו היא לא רק בעבד שנשתחרר, אלא גם בקטן שנתגדל באמצע ימי הספירה, דאף שגם בקטן יש מצוה מצד חינוך, אפשר לומר שמצוה דרבנן לא מהני להשלים מצוה דאורייתא.

ע"כ אין לו מציאות .. קצת ממנו הוא צלי גמור וקצת ממנו הוא חי לגמרי .. וא"כ איך שייך הלאו, דהצלי הוא כמצותו, והחי הוא רק עשה, וע"כ שזה המציאות נתהוה ע"י הדין כו" (מהנחה בלתי מוגה).
(141) יבמות כב, א. וש"נ.
(142) מצוה שו.

(139) ראה ביצה כז, ב (בפרש"י ד"ה חלה). בכורות יו"ד, א. וראה אנציק' תלמודית מע' אסורו חשובו.
(140) וע"ד מ"ש הרגצ'ובי (צפע"נ קונטרס השלמה לח"ד ג, ד) "שיש דבר שהמציאות שלו הוא רק דין ובלא הדין אין לו מציאות כלל, כמו הך דלא תאכלו ממנו נא .. דזה

אבל ע"פ האמור שכל יום הוא מצוה בפני עצמה, אלא שאי אפשר להיות שלישי ללא שני וכו' — הרי הצורך להימנים הקודמים אינו מצד המצוה שבהם, אלא להמציאות שבהם, ולכן, השאלה היא רק בעבד שנשתחרר, דכיון שלפנ"ז אין בספירתו מצוה כלל, חסרה המציאות, משא"כ בקטן שנתגדל אין שאלה, כי גם מצוה דרבנן מצוותי' אחשבי' לעשות המציאות.

כח. היוצא מזה:

כיון ש"אחכה לו — למשיח — בכל יום שיבוא"¹⁴³, היום בלילה, מחר בבוקר, באמצע ימי הספירה,

— הצמח-צדק¹⁴⁴ דיבר פעם אודות ביאת המשיח בזמן כזה שכתוב שאינו בא. ושאל אחד: היתכן? הרי כתוב שבזמן זה אינו בא? והשיב לו הצמח-צדק: שיבוא כבר, וכשיבוא, הרי יתרוצו את כל הקושיות, אזי יתרוצו גם קושיא זו —

הרי אפילו לדעת הפוסקים שמצות ספירת העומר בזמן הזה היא רק מדרבנן¹⁴⁵, יוכלו גם אז להמשיך לספור עם ברכה, כנ"ל.

כט. איתא בדברי רז"ל¹⁴⁶, והאריך בזה הרמב"ן¹⁴⁷, שהמצוות שמקיימים בזמן הזה הם "ציונים"¹⁴⁸ להמצוות דלעתיד, וכמו שאומרים¹⁴⁹ "ושם נעשה לפניך כו' כמצות רצונך", אבל המצוות שמקיימים עכשיו אינם בתכלית השלימות, והם רק הכנה להמצוות דלעתיד¹⁵⁰.

אבל אעפ"כ, אין זה צריך למעט ח"ו בהיוקר של המצוות דעכשיו, כיון שדוקא על ידם באים להמצוות דלעתיד, וידוע¹⁵¹ שהגורם לדבר הוא נעלה יותר מהדבר שהוא גורם.

ולהעיר שגם זה הוא מהענינים בנגלה דתורה שאי אפשר להבין אותם ללא פנימיות התורה (ראה לעיל סי') — כי, בנגלה דתורה לא מצינו יתרון בקיום המצוות דלעתיד לגבי קיום המצוות בזמן הזה (מלבד בנוגע להמצוות התלויות בארץ, שלכמה דעות קיומם עתה גם בארץ ישראל אינו אלא מדרבנן). שהרי גם בזמן הגלות מצוים אנו מהקב"ה לקיים מצוות אלו (כמו לעתיד), ומפני מה אינם אלא "ציונים" (מהנחה בלתי מוגה). (151) ראה שם פט"ו.

143) נוסח "אני מאמין" הנדפס בסידורים וכו'. וראה אג"ק ח"ב ע' רלג.
144) ראה גם תר"מ ח"ב ע' 37. ע' 64.
ועוד.
145) הובא בשו"ע אדה"ז או"ח סתפ"ט.
146) ספרי ופרש"י עקב יא, יח.
147) אחרי יח, כה.
148) ירמ' לא, כ.
149) בתפלת המוספין.
150) ראה המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תכ ואילך).

ובפרט נראה זה במצות הספירה — שכללות ענין הספירה הוא הכנה למתן תורה¹⁵² — שדוקא ע"י הספירה עתה, יוכלו לספור גם לעתיד עם ברכה, שמזה רואים את מעלת העבודה בזמן הגלות, וכמאמר רז"ל¹³⁰: "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא".

* * *

ל. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר¹⁵³ שבשנת תרס"ו אכל כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע סעודת אחרון של פסח ביחד עם התלמידים, וצוה לתת לכל תלמיד ד' כוסות.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) כנראה הי' ענין זה לא רק באופן חד-פעמי בשנה ההיא.

ובהתאם לכך, יתנו עתה לכל א' מהתלמידים ד' כוסות.

* * *

לא. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר¹⁵⁴ שכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע אמר פעם — במעמד חסידים של אביו כ"ק אדמו"ר מהר"ש (אחרי הסתלקותו) — "לכו נא ונווכחה וכו'"¹⁵⁵, וסיים, שראו אז את אדמו"ר מהר"ש...!

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) וכאשר רוצים — רואים גם עכשיו... אלא שהיצה"ר הוא ערמומי, "א' קלוגינקער" (כפי שכ"ק מו"ח אדמו"ר הי' אומר¹⁵⁶), ומעוור את השכל.

דוגמא לדבר — במאורע שאירע לאחרונה אצל אחד שהי' לו משפט עם הממשלה בקשר לתשלום מיסים. המשפט התחיל לפני כמה שנים, ובמשך הזמן גדלו האחוזים וכו'. כאשר כתב לי לאחרונה על זה, נצטווה לעשות מה שנצטווה, ומלבד זה, הנה לקראת חודש ניסן הוספתי לצדקה לזכותו שלא מדעתו, שהרי זכין לאדם שלא מדעתו¹⁵⁷. ובפועל

ב"היום יום" — אחרון של פסח. (154) ראה תו"מ — רשימת היומן ע' שנג.

(155) חסר קצת (המו"2). (156) לקו"ד ח"ג תקטז, א. וראה אג"ק שלו ח"ד ע' סז (נעתק ב"היום יום" כג סיון).

לקו"ד ח"ב שיח, א ואילך. (157) עירובין פא, ב (במשנה). וש"נ.

(152) כמ"ש הר"ן (סוף פסחים) "בהגדה .. אמרו בשעה שאמר להם משה תעבדון את האלקים על ההר הזה, אמרו לו ישראל, משה רבינו, אימתי עבודה זו, אמר להם לסוף חמשים יום, והיו מונין כל אחד ואחד לעצמו כו'" (מהנחה בלתי מוגה). (153) שיחת יום אחרון של פסח תרח"ץ סכ"ג (סה"ש תרח"ץ ע' 277). — נעתק

— הסתיים המשפט בהצלחה [ובפרט בהתחשב עם העובדה שמשפט עם הממשלה אינו באופן של שני צדדים שוים...] באופן שלמעלה מן הטבע, הצלחה שהיתה בכחו של הרבי.

ולאחרי כל זה, הנה כשמדובר עתה אודות נתינה לצדקה עבור חודש אייר, טוען ה"קלוגינקער" ועושה חשבון שכיון שהמשפט הי' יכול להסתיים לפני כמה שנים, הרי הריוח שלו אינו גדול כל כך... ומובן הטעות שבדבר, שהרי החשבון צריך להיות לפי מצב ההוה.

זוהי איפוא דוגמא להענין ד"לכו נא ונווכחה" — שאם רק רוצים, וללא טפשות ("מ'איז ניט פֿאַרנאַרט"), אזי רואים!...

* * *

לב. בענין הקרבנות — יש ב' סוגים: קרבנות שאינם נאכלים אלא הם כליל למזבח, וקרבנות הנאכלים.

ומהחילוקים שביניהם בענין העבודה — שקרבנות שאינם נאכלים ענינם רצוא, וקרבנות הנאכלים ענינם שוב.

וע"פ הידוע¹⁵⁸ שמעלת השוב גדולה ממעלת הרצוא, מובן, שיש מעלה בקרבנות הנאכלים על קרבנות שאינם נאכלים.

ובקרבנות הנאכלים גופא — יש מעלה בקרבן פסח, בשתיים¹⁵⁹:

א) בשאר הקרבנות הנאכלים¹⁶⁰ — האכילה היא כדי שלא לעבור על הלאו ד"לא תותירו"¹⁶¹ (וכיו"ב), אבל אין בה חיוב עשה. והיינו, שאין כאן עבודה של אכילה בדרך חיוב, כי אם בדרך שלילה, "לא תותירו". משא"כ קרבן פסח, אכילתו הוא חיוב עשה.

ב) בשאר הקרבנות הנאכלים — האכילה היא דין בהקרבן, משא"כ בקרבן פסח, האכילה היא דין בהאדם, שהאדם חייב לאכול הפסח.

וע"פ הידוע¹⁶² שמכל יו"ט נמשך ענינו של יו"ט זה במשך כל השנה — יש גם הוראה מענינו של קרבן פסח על כל השנה:

א) אין להסתפק בעבודה דסור מרע, אלא צריך להיות גם עשה טוב. כלומר: אין להסתפק בכך שמסירים ומבטלים את המנגדים לקדושה, אלא צריכים גם להוסיף אור.

160) ראה גם לקו"ש ח"ה ס"ע 439 ואילך.

161) בא יב, יו"ד. אמור כב, ל.

162) ראה לקו"ת ברכה צח, ב.

158) ראה בארוכה סה"מ תרמ"ט ע' רלג ואילך. ועוד.

159) בהבא לקמן — ראה לקו"ש חט"ז

ע' 104 בהערות, ובהנסמן שם.

ב) ואין להסתפק בכך שהדבר יבוא לידי פועל, אלא צריך גם לרצות ולהשתדל שהפעולה תהי' על ידו, שכן, הדבר עצמו בלאה"כ יבוא לידי פועל ("דער ענין וועט זיך סיי-ווי אָפּטאַן"), אלא שזוהי זכות עבורו שהדבר ייעשה על ידו.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "האָפּ קאָזאַק"¹⁶³, ואח"כ צוה לנגן ניגון אדמו"ר הזקן.

כ"ק אדמו"ר שליט"א ברך ברכת המזון על הכוס. ואח"כ צוה לנגן ניגון הבעש"ט (ג' תנועות). "ניע זשוריצי כלאָפּצי".

לאחרי תפלת ערבית והבדלה — נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א בידו הק' לכאו"א מהנאספים מ"כוס של ברכה".

טרם צאתו — אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: [

"אַ גוטן יו"ט" עד לה"חסידישע מסיבה" הבאה, קיץ בריא וקיץ שמח.

163) ראה גם שיחת יום אחרון של פסח תשי"ד סי"ז (סה"ש תשי"ד ע' 116).